

NÁLUNK, NEW HONTBAN

Regényrészlet

G R E N D E L L A J O S

A városháza épületében nem volt lift, ezért Kálmán bácsi minden harmadik-negyedik lépcsőfokon megpihent, s nagyot szusszantott, hiába, nem vagyok már hetvenéves, szabadkozott. De azért fölértünk az emeletre, s itt rövid időre elváltak az útjaink. Kálmán bácsi bevezetett a fogadószobába, ő maga pedig bekukkantott az ülésterembe, ahonnan egy pillanatra, mikor kinyitotta az ajtót, zsongás szűrődött ki. Odabent nagy lehetett a békétlenség.

A fogadószobában rajtam kívül még egy herkulesi termetű férfi várakozott. Vállig érő, göndör barna haja alatt akkora izmok duzzadtak, mintha a pólója ujját tekegolyókkal bélelte volna ki, de a tekintete szelíden és türelmesen villant rám, s még biccentett is, mintha régi ismerősök lennénk. Később, amikor összebarátkoztunk, megtudtam, hogy ő a szobrász, Bárány Pistának hívják, s már harmadik nap várja, hogy odabent a képviselő urak eldöntsék, milyen szobor megalkotásával bízzák meg. Bárány Pistát is New Hont városa adta az emberiségnek, s a városatyák választása is ezért esett őrá, jóllehet köztéri szobrot nem faragott még, s azt is mindjárt kikötötte, hogy lovas szobrot nem vállal. Lovas szoborra szóló megbízás azonban nem fenyegette, hiszen a mártírhálált szenvedett expolgármester sosem ült lovon, s állítólag kutyákat és macskákat sem túrt meg a házában.

– Már harmadik napja nem tudják eldönteni, hogy mit akarnak – kesergett a New Hontból elszármazott szobrász. – Hiába, a helyes döntésnek ki kell fornia, az ilyesmit nem szabad elkapkodni. A köztéri szobrok az örökkévalóságunk készülnek.

Nemsokára visszajött Kálmán bácsi, barátságosan kezét rázott a szobrásszal, és ünnepélyes hangon ezt közölte vele:

– Mindjárt elkészülnek a portréval.

- Na végre – sóhajtotta a szobrász.
- Csak az a baj, hogy egyáltalán nem hasonlít szegény Gyuszira.
- Hát akkor kerítsenek róla valamilyen fényképet – javasolta a szobrász.
- Az a baj, hogy nem maradt róla fénykép – ismerte be Kálmán bácsi a szomorú tényállást. – Vagy ha maradt, az is elkallódott ötvenöt év alatt.
- Hát akkor rajzold le te, Kálmán bácsi!
- Kálmán bácsi újra csak legyintett.
- Az a baj – mondta –, hogy én már elfelejtettem, hogyan nézett ki. Ötvenöt év rettenetesen nagy idő.
- Bárány Pista, a szobrász azonban még ekkor sem adta föl.
- Akkor honnan tudod, Kálmán bácsi, hogy a rajz nem hasonlít rá?
- Onnan, fiam – felelte Kálmán bácsi –, hogy arra ugyan nem emlékszem, hogyan nézett ki, de azt tudom, hogy ilyen nem volt.
- És miért nem?
- Mert ez olyan, mint egy fantomkép. Amilyet a rendőrségen csinálnak, ha köröznek valakit. Ezt a portrét, fiam, többen csinálták. Úgy is néz ki.
- Bárány Pista egy darabig tündődött, aztán – örök optimista – földerült az arca.
- Talán az sem baj, ha nem hasonlít rá. István király szobrai sem hasonlítanak az igazi István királyra, mégis mindenki tudja, hogy ő az István király.
- Most Kálmán bácsi tündődött el.
- Lehet, hogy igazad van, fiam. Elvégre te vagy itt a művész.
- De még ezzel sem oldódott meg minden probléma, további fogas kérdések is felmerültek. Így a természetére vonatkozó kérdés, hogy akkor magas volt-e vagy alacsony, vagy talán középtermetű. Az emlékezők szűk körében mind a három álláspontnak volt legalább egy híve. Kálmán bácsi emlékezetében pedig a szerencsétlen sorsú expolgármester alakja hol daliás termetű atlétaként merült föl, hol viszont a Hüvelyk Matyinál alig nagyobb, de azért derűs kedélyű, hízásra is hajlamos férfiemberként, amilyen a New Hont-i férfiak többsége. Kálmán bácsi azoknak a kiszámíthatatlan, zavaros napoknak minden más szereplőjét élesen látta maga előtt, még az arany szívű Sztepan Fjodorovicsot is, csak Nehéz Gyuszi alakja homályosult el benne, mintha folyton ködös alkonyatban látná, s akkor is csak az árnyékát.
- Úgy látszik, nagyon el akartam felejteni – vallotta most be röstelkedve.
- Ezt nevezik tökéletes elfojtásnak.
- A képviselő-testület ezért úgy határozott, hogy az eredeti elképzelésektől eltérően Nehéz Gyuszinak mégsem állószobrot állítanak föl, igaz, ülőszobrot sem, mert ha karosszékből ülne, abból éppen a mártírium üzenete maradna ki. Ezért nem felel meg a mellszobor sem. Az túl semleges.
- A szobrász egyre rémültebben hallgatta Kálmán bácsi beszámolóját.

– Hát akkor nem lesz szobor? – kérdezte szomorúan.

Kálmán bácsi elmosolyodott.

– Dehogynem lesz – nyugtatta meg a szobrászt. – Nem vagyunk mi mind olyan hülyék odabent.

– De mégis . . .

– Megtaláltuk a megoldást.

– Éspedig?

Kálmán bácsi fölemelte a két kezét, mint egy áldást osztó püspök, vagy legalábbis egy karmester.

– Egy bokorból fog kinézni – mondta.

– Bokorból? – hüledezett a szobrász. – Hogyhogy bokorból?

– Úgy, ahogy mondom. Egy bokorból – ismételte el Kálmán bácsi. – Mellmagasságig bokrok fogják eltakarni a testét, így nem lehet megállapítani, hogy alacsony vagy magas termetű-e.

– Olyan lesz, mintha kukkolna – okvetetlenkedett tovább a szobrász.

– Nem lesz olyan – nyugtatta meg Kálmán bácsi. – Szomorúan fog nézni, és nem úgy, mintha kukkolna. A kivitelezés a te dolgod, fiam. A fontos az, hogy a bokor jó sűrű legyen.

A két földi ebben maradt. Kálmán bácsi visszaballagott az ülésterembe, amely ekkorra elcsöndesedett, mintha államférfiúi szózat készülődne a viharosabb napokat is látott falak között, engem pedig a szobrász meghívott McLaczi konyhájába pezsgővel tenni pontot a többnapos eredményes várakozás végére. Kora délután és meleg lévén, a kocsmá csaknem üres volt, Mikszáth Kálmán is álmos tekintettel nézett le a falról arra a néhány notórius kocsmatöltelékre, amelyeket minden falu minden kocsmájában láthat az ember, minden napszakban, s még a borostás, puffadt arcuk is annyira egyforma, mintha egyetlen nagy fészekaljából rajzottak volna ki, a családnak nem éppen a dicsőségére. Ezeknek a szobrász foghegyről odaköszönt, a söntéspultnál izzadó McLaczival pedig váltott néhány udvarias szót, ahogyan az New Hont-i őslakosok között illik.

– Tudsz már valamit? – érdeklődött McLaczi.

– Tudok – mondta a szobrász.

– És lesz szobor?

– Lesz.

– Az jó – állapította meg elégedetten McLaczi. – Már nagyon kellett nekünk.

A szobrász bólintott, de valahogy hiányzott a lelkesedés a biccentéséből. Az nyilván a nagy várakozásban kopott el, s a pezsgő sem hozta vissza.

– Még hogy bokorból leszelkedjék – morogta. – Mintha bujkálnia kellene valamiért.

– Pedig látod, hogy büszkék rád.

– Büszkék – legyintett. – Most már . . .

S rögtön elmesélte, hogy amíg tanult, inkább lenézték, jó, hogy csúfot nem üztek belőle. Még a legjobb barátai is a fejüket csóválták, éhen fogsz halni, mondogatták, s ilyenkor Bárány Pista látta is magát, amint valamilyen rettenetes, ablaktalan odúban kétszersültet rágcsál, és teát iszik hozzá, s álmában minden éjszaka megjelenik neki Poe hollója, hogy figyelmeztesse. „Nevermore, nevermore.” Ennek az álomnak aztán igen különös folytatása lett. Utolsó éves főiskolai hallgató volt, s a nyári vakációt töltötte itthon, amikor egy este beállított hozzá New Hont egyik ismert közrendőre, méghozzá egy néger fiatalember társaságában. Természetfölötti jelenségek olykor-olykor előfordultak New Hontban, néger fiatalember azonban még sohasem, de hát hiába, zsugorodik a világ, gondolta Bárány Pista, anyja pedig, aki nagyon rosszul látott, először kéményseprőnek nézte a fiút, csak azután ijedt meg, de akkor igazán.

– Eltévedt a kölyök – magyarázta a rendőr. – Amerikából jött, világ körüli úton jár, és Selmecebányára tartott, de rossz helyen szállt le a vonatról a szerencsétlen. És csak angolul beszél. El kéne szállásolni.

– Ott a szálloda – motyogta Bárány Pista.

– Tatarozzák – mondta vigyorogva a rendőr.

– Akkor vigye a fogdába.

– Azt nem lehet – tárta szét a karját a rendőr, és még impertinensebben vigyorgott. – Csináljanak vele valamit – mondta, és elment.

Közben a hangokra előjött Bárány Pista hangja is, nem éppen az alkalomnak megfelelő öltözetben – vagyis pizsamában. Megmustrálta a messziről jött, sötét bőrű fiatalembert, majd ugyanolyan csöndben visszavonult a hálószobába.

– Itt nem maradhat – suttozta Bárány Pista anyja.

– Maradhat.

– De én félek tőle.

– Bill vagyok – szólalt meg végre a hivatlan vendég is, ledobta a hátizsákját a küszöbre, és kinyújtózta a karját.

– Billnek hívják, mama.

A fiatalember beljebb lépett, és bizonytalanul körbepislantott az előszobában.

– Én vagyok a hibás, hogy ezen a szar helyen szálltam le. Itt minden az isten háta mögött van. Az egész ország.

Bárány Pista fordított.

– Nagyon sajnálja, hogy ilyen kései órában alkalmatlankodik, mama. De ott, a messi Amerikában is sokat hallott a magyarok híres vendégszeretetéről.

A fiatalember leroskadt a kanapéra.

– Éhes vagyok – mondta.

– Mit mond? – kérdezte az idős és rövidlátó asszony. – Hungry? Az azt jelenti, hogy magyar?

– Igen – mondta Bárány Pista. – Azt mondta, hogy ő is szeretne magyar lenni.

– Az nem lehet – vágta rá azon nyomban és a kelleténél kategorikusabban az asszony. – A magyarok fehér emberek.

– Mit mond? – kérdezte a vendég.

– Hogy maradt egy kis savanyú bableves a vacsoráról.

– Bableves? McDonald's nincs a városban? – kérdezte a vendég.

– Nemrég ment csódba.

– Mit mond? – kérdezte Bárány Pista anyja.

– Azt mondja, mama, hogy a vezetékneve McDonald's. Meg hogy jó lesz neki a bableves is.

– Valami éjjeli lokál van a városban? – faggatózott tovább a fiatalember.

– Mit mond? – kérdezte a mama.

– Azt mondja, mama, hogy híres zenész egy lokálban.

– Zenész? És milyen hangszeren játszik?

– Mit mond?

– Hogy ülünk asztalhoz.

– Mit mond?

– Hogy billentyűs hangszereken játszik.

– Na jó – mondta a mama. – Akkor ülünk asztalhoz.

– Mit mond? – kérdezte a vendég.

– Hogy inkább kerüljük el a lokálokat, és maradjunk itthon.

Későre járt, de a néger nem maradhatott meg az ülepén, hiába erősködött Bárány Pista, hogy úgyis minden bezárt már, az a lokál pedig nincs is, nálunk, New Hontban nincsenek lokálok, nálunk csupa rendes, törvénytisztelő ember lakik, és ilyenkor vagy a televízió előtt kuporog, vagy szerelmeskedik, vagy alszik, de nem, hiába és hiába... Kimentek hát a nagy, büdös, fekete éjszakába, ki a főtérre, de McLaczi is bezárt már, meg a mozi is bezárt, olyan volt az egész város, mint egy nagy temető. Végül az ifjúsági klub pincéjében kötöttek ki, ahol diszkózene bömbölt, a csitrik meg a taknyos fiúk sorra megbámulták őket, ő Bill, a barátom, lódította Bárány Pista, tehetséges festőnövendék, most jött Amerikából, és azt mondta, New Hontban meg kell állnom, addig nem mehetek tovább, amíg New Hontot nem láttam, és az a sok hülye tacsó mind bevette a maszlagot. Kézről kézre adták a négert, egy-két szót mindenki gagyogott angolul, s úgy bántak vele, mint valami igazi hírességgel, olimpiai bajnokkal vagy filmsztárral. A néger egyre jobban élvezte a dolgot, nyakra-főre rendelte a söröket, megtapizta a lányokat, s a végén azt mondta, nem is olyan pocskék hely ez a New Hont, ha besötétedik, kár, hogy holnap el kell utaznia,

de majd máskor is eljön. Majd ha Szingapúrból jön visszafelé, okvetlenül benéz ide, s akkor talán több napra is marad.

Hajnalban Bárány Pista arra ébredt, hogy a néger nincs a hálószákjában, hanem az előszoba előtti lépcsőn ücsörög, és valamit motyog magában. Talán imádkozik, gondolta, de azért kiment hozzá, hátha mégsem imádkozik, hanem a sok sörtől rosszul lett. S ott hirtelen meghűlt benne a vér. A néger azt motyogta, hogy „nevermore, nevermore”. Egy fényképhez beszélt, s eszelősen hajtogatta, hogy nevermore, s csak akkor hagyta abba, amikor észrevette, hogy nincs egyedül. Egy pillanatig leírhatatlan bosszúság tükröződött az arcán, hogy így kilesték. Aztán odadugta a fényképet Bárány Pista orra elé, és csak ennyit mondott:

– Becky.

A fényképen fürdőruhás néger lány volt látható, egy sátor előtt állt. Bill arca pedig igen bánatosra facsarodott.

– Otthagytott? – kérdezte Bárány Pista, pedig nem akart tapintatlan lenni.

– Nem a te dolgod – mondta a néger, és eltette a fényképet.

Mind a ketten visszaaludtak, s amikor Bárány Pista dél körül felébredt, a négernek már híre-hamva sem volt. Pedig akkorra a fél város arról beszélt már, hogy Bárányéknál valamilyen néger vándorprédikátor tanyázik, aki mellesleg festő is, nagyon vicces fiatalember, és az éjszaka rengeteg sört bevedelt. És délután egyre többen sündörögtek a Bárányék háza előtt, s be-belestek a járdáról az udvarra, elmentek, majd visszajöttek, Bárányné pedig élménybeszámolót tartott a legkíváncsiabbaknak, hogy hát milyen illetudó ez a néger fiatalember, híres zongorista, sokat hallott a magyarok vendégszeretetéről, és még csak egy gombostű sem tűnt el a házból. Most éppen Selmezbányán tartózkodik, de hamarosan utazik tovább Szingapúrba. A hallgatóságot ette az irigység, egyesek megkeresték a térképen Szingapúrt, és megállapították, hogy az, bizony, messze van, meg hogy ezekkel a Bárányékkal folyton történik valami.

A legidősb Bárányt, Bárány Pista nagyapját legendás bátorságáért még most, negyedszázaddal a halála után is tisztelettel emlegették, pedig nem volt jelentékeny polgára New Hontnak, csak később magasztosult fel, azokban az években, amikor az oroszok távozását követően a magyar nyelv használatát hatóságilag szabályozták a városban. Ez azt jelentette, hogy a hivatalokban és más közintézményekben, továbbá a vendéglőkben, üzletekben és az utcán magyarul beszélni nem volt javallott, ellenben mindenkinek, akit nem hurcoltak el, nem toloncoltak ki az országból, és nem vetettek börtönbe, jogában állt megtanulni tisztességesen szlovákul. Néhány hónappal e rendelet kiadása után New Hont polgármestere, egy Podkrivánsky nevű hajdani női fodrász és illegális kommunista szorgalmazni kezdte egy olyan „akcióbizottság” felállí-

tását, amely időről időre, rajtaütésszerűen ellenőrzi a város „nyelvi állapotát”, és jogában áll különféle szankciókkal javítani ezen az állapoton. A háromtagú bizottságban két szlovák tanfelügyelő működött, és Török Miska, aki ekkor már nem volt iskolaigazgató, viszont a szlovák nyelv tanulásában nagy előrehaladást tanúsított. A bizottság haladéktalanul munkához látott, s elsőnek a Kovácsék fűszerüzletében vizitelt le, diszkréten, mintha csak vásárolni tértek volna be. Miközben nézelődtek, válogattak a szegényes kínálatban, betoppant egy vevő is, egy fejkendős asszonyka, akit a pult mögül Kovácsné nagy szeretettel üdvözölt.

– Ako sa máš, Margitka? – kérdezte.

– Prajem, Mariska – mondta a megszólított kissé elfogódottan, mert rögtön feltűnt neki, hogy az üzletben tébláboló három férfi igencsak hegyezi a fülét.

– A čo praješ, Margitka?

– Košela, gatya, bugyi, kombiné – felelte a vevő.

– Pereš?

– Nevim – felelte a megszeppent asszony. – Nemám doma . . . izé . . . szappan.

– Mydlo chceš?

– Nie, Mariska – mondta a megrémült fejkendős néni. – Mydlo mám. Szappan nemám.

– Szappan je mydlo, Margitka.

– Dobre, daj, Mariska . . . A ja už nepoviem. Nič nepoviem.

A bizottsági tagok nem szóltak egy szót sem, hanem amilyen diszkréten jöttek, olyan diszkréten távoztak, majd beültek a cukrászdába, hogy kiértékeljék a revízió eredményeit. A két szlovák tanfelügyelő elégedetlen volt a tapasztaltakkal: a szókincs csapnivaló, a kiejtésről már ne is beszéljünk. Itt, New Hontban mindenki botfűlű. Török Miska azonban védelmébe vette a hölgyeket: nem megy az ilyen egyik napról a másikra. Fő, hogy megvan bennük az akarat. Azt a tanfelügyelők is belátták, hogy igen, az akaratra nem lehet panasz. Utasítani kell a város összes üzletvezetőjét, hogy minden árucikkre ragasszanak címkét, amely feltünteti az áru szlovák nevét. Így az ember nemcsak vásárol, hanem mindjárt tanul is. Török Miska elégedett volt, hogy a kínos ügyet sikerült konstruktívan lezárniuk. Csak azután tűnt föl nekik, hogy rajtuk kívül a cukrászdában mindenki hallgat. Így amikor ők elhallgattak, nagy és hosszan tartó csönd telepedett a helyiségre. Kisvártatva az egyik tanfelügyelő, a fiatalabbik és energikusabb, odaintette a pincért, és számonkérően ráförmedt:

– Miért hallgat itt mindenki?

A szebb napokat is látott, őszülő-kopaszodó pincér azonban nem ijedt meg a hepciáskodó tanfelügyelőtől.

– Magyar ember délelőtt keveset beszél – mondta hidegvérrel, és ezzel csak olajat öntött a tüzre.

– Maguk nem magyar emberek, hanem szlovákok – pattogott tovább a tanfelügyelő.

– Szlovák ember sem beszél délelőtt – felelte nagy nyugalommal a pincér.

– Honnan veszi ezt a számárságot? – sietett társa segítségére a másik tanfelügyelő.

A pincér kivárt egy kicsit, aztán színpadias mozdulattal körbemutatott.

– Láthatja, kérem! Csupa szlovák, és mind hallgat.

A fiatalabb tanfelügyelő most már végképp elvesztette a türelmét.

– Tessék beszélni, kérem! Egykettő!

Senki sem mukkant. A pincér ábrázata csupa sajnálkozás lett.

– Úgy látszik, nincs miről beszélniük. Van ez így. Én se szólok a feleségemhez néha napokig.

De nem mindenhol végződött ilyen csúfosan az akcióbizottság razziája. A vasutasoknál mindent rendben találtak, nemkülönben a rendőrségen. És a kórházi orvosok nyelvi állapota is sokat javult. Mivel mindenhova hármásban jártak, a New Hont-iak hármásikreknek csúfolták őket, persze a hátuk mögött, mert egyébként mindenki előre köszönt nekik. Kivéve az öreg asztalosmestert, Bárány Pista nagyapját, akit az utcán csíptek fülön. A mester éppen az esti misére tartott, s vagy nem vette őket észre, vagy nem akarta észrevenni, és elslisszolt volna mellettük, ha Török Miska, akinek a mester gyerekkori pajtása volt, nem föltételez szándékosságot a mester pillanatnyi vaksága mögött. Önérzetében sértve ezért nagy hangon ráköszönt.

– Dobry večer, Jožko!

– Jó estét! – köszönt vissza a mester.

A zimankós, holdfényes karácsonyváró estében hirtelen felforrósodott a levegő Török Miska körül. Olyan erővel ragadta meg az asztalosmester karját, hogy kesztyűs ujjai szinte odaforrtak annak kabátjához. A templomszolga éppen megkondította a nagyharangot, mintha azt akarná a város tudomására hozni, hogy van itt ám egyetemesebb beszéd is, ezt tessék hallgatni, nem a mindenféle nyelveken való gagyogást, amely csak arra jó, hogy még a tisztességes emberek fejét is összezavarja. Török Miska oldalra pislantott. A tanfelügyelők azonban várakozó álláspontra helyezkedtek. Úgy látszik, eltökélték, hogy a viláért sem avatkoznak közbe, vagy Török Miskát akarták próbára tenni, most őt fogják vizsgáztatni hűségből és kötelességtudásból. Török Miska megérezte, hogy veszélyben van.

– Ide figyelj, Jóska! – mondta az asztalosmesternek barátságos hangon. – Ne azt mondd, hogy jó estét. Azt kell mondanod, hogy dobry večer.

– Azt kell mondanom? – csodálkozott a mester.

– Azt.

– Hát nem is tudom . . .

– Hát ide figyelj, Jóskám! – folytatta békülékenyebb hangon Török Miska.

– Mondok én neked valamit. Te most szépen elmész a misére, ha olyan fontos az neked. Mi addig megiszunk valahol egy bögre forralt bort. Aztán ha majd vége a misének, újra erre jövünk. Mintha csak úgy véletlenül erre járnánk. Te is jössz ki a templomból a sok vénasszony meg vénember között. S amikor megpillantasz, jó hangosan, hogy az egész utca hallja, ránk köszönsz. Így: Dobry večer prajem! Példát mutatsz a többieknek. Rendben van?

Az öreg Bárány tűnődött egy darabig, végül belecsapott a leváltott iskolaigazgató tenyerébe.

– Úgy legyen – mondta.

Egy órával később a „hármásikrek” megint a templom felé ténferegtek, mintha csak úgy arra járnának. Lazán, kötetlenül csevegtek, mint három elválaszthatatlan cimbor, de a szemük éberén pásztázta Krisztus friss malasztal megtöltekezett nyáját, amely nagy békességben, mindenféle jámbor dolgokról sutyorogva özönlött kifelé a templomkapun, hogy a lelki táplálék után most már a gyomor kívánságainak is eleget tegyen, barátságos családi körben, az otthon oltalmazó falai között. Az öreg Bárány azonban nem volt sehol. Talán elbújt a sekrestyében vagy a gyóntatófülkében. A három revizor látta, hogy lóvá tették őket. A sekrestyében még ott találták a papot a ministráns gyerekekkel meg a sekrestyéssel, meg egy öregasszonnyal, aki csöndben sírdogált, és a legkevésbé sem hasonlított az öreg Bárányhoz. A pap, amikor megpillantotta őket, rögtön szlovákra fordította a szót. Nyögvenyelősen dadogott ki valami olyasmit, hogy mi járatban vannak az urak Isten házában, s hogy Isten vendégszeretete nem ismer határokat. A tanfelügyelőket nem hatották meg a kenetes szavak, Török Miska pedig, igazodva ikrei haragjához, fenyegető hangon kezdte el faggatni a papot és a sekrestyést, hogy ugyan hová dugták el azt a megátalkodott asztalost.

– Sehová – felelte nyugodtan a pap. – Rosszul lett szegény, még a prédikáció alatt. Úgy kellett hazavezetni.

– Basssssom az anyját! – sziszegte Török Miska, s közben az ájulás környékezte.

Erre a pap is megbátorodott egy kicsit.

– Kérem e ház falai között mellőzni az efféle szavak használatát – mondta erőlesen.

A revizorok tüstént elhagyták Isten tömjénillatú házát, s bosszút forraltak az agyafürt asztalosmester ellen, akinek volt pofája ilyen ócska trükkkel visszaélni az ő jóhiszeműségükkel. Különösen Török Miska haragudott gyerekkori pajtására. Hálátlansággal és árulással vádolta, s főleg azt nem tudta

megbocsátani neki, hogy most kénytelen megalázó magyarázkodásokkal mosni tisztára a becsületét a két tanfelügyelő előtt, akik bizonyára máris cinkossággal gyanúsítják, s holnap majd beárulják Podkrivánsky polgármesternél. Akkor pedig neki vége van. Kirúgják a bizottságból, még talán az iskolából is. Fel is út, le is út. Úgy látta, a tanfelügyelők máris magas lovon ülnek. Ahelyett, hogy vigasztalták volna, csak sokatmondóan és ellenségesen hallgattak. Ekkor Török Miskának mégis támadt egy mentő ötlete.

– Uraim! – mondta. – Még semmi sincs veszve. Ismerek egy mondást, amely szerint ha a hegy nem megy Mohamedhez, hát Mohamed megy a hegyhez.

– Az már igaz – bólintott az idősebb és némileg higgadtabb tanfelügyelő. – Ezt a mondást én is ismerem. Ez egy jó mondás.

A fiatalabb tanfelügyelő még elemezgette magában a mondást, aztán kelletlenül ő is csatlakozott ikertestvéreihez.

– Tényleg jó mondás. Lehet használni az életben. Azért jó – állapította meg.

S a revizorok nem vesztegették idejüket, hanem már másnap délelőtt fölkeresték otthonában az öreg Bárányt, akit munka közben a műhelyében leptek meg, ámbár igaz, a mester nem látszott különösebben meglepődöttnek. Most is Török Miska kezdeményezett, a két tanfelügyelő egyelőre passzív maradt.

– Dobrý deň, Jožko! Ako sa máš?

– Szervusz – vetette oda az öreg Bárány a satu mellől.

Hát erre nem számítottak a revizorok. Hogy a szervusz mindkét nyelven szervusz, csak az ortográfiaja más-más. S mivel a hangokat a világ legképzettebb nyelvészei sem képesek látni, csupán hallani, nyitva maradt a kérdés, hogy az öreg asztalos most magyarul vagy szlovákul szól-e hozzájuk. A tanfelügyelők máris pislogtak, Török Miska arcán pedig pipacsok nyíltak ki.

– Miért mondod azt, hogy szervusz? – kérdezte most már magyarul.

– Mert mindig így köszöntünk egymásnak – felelte az öreg Bárány.

– Mostantól fogva nem tegeződünk – szögezte le Török Miska.

– Miért? Megharagudtál rám?

– Nem. De mostantól magázlak.

– Jó – mondta az asztalos nyugodtan. – Akkor magázz! De én, ha nem haragszol, csak továbbra is tegezni foglak.

A fiatalabbik tanfelügyelő elérkezettnek látta az időt, hogy közbelépjen, s megmentse Török Miska tekintélyét.

– Dobrý deň – bődült el az ajtónál.

– Adjisten – felelte az asztalos.

Török Miska majdnem sírva fakadt.

– Miért megint magyarul? Miért?

– Mert otthon vagyok – mondta az asztalos. – És otthon úgy beszélek, ahogy akarok. Ez a polgármester rendelete szerint sem tilos.

Török Miska bólintott, igen, ez így van, de aztán megint rimánkodni kezdett.

– Értsd meg, Jóska, ezek nem tudnak magyarul.

Az öreg Bárány ettől sem jött zavarba.

– Tanuljanak meg – mondta. – Aki hozzám jön látogatóba, az tanuljon meg magyarul.

A tanfelügyelők mégiscsak érthettek valamit az éppen karanténba zárt nyelven, mert azonnal, reflexszerűen reagáltak az öreg Bárány istenkáromlás-hoz hasonlatos, lázító szavaira, kapásból, mintha szűnyog csípte volna meg őket.

– Inkább kivágatom a nyelvemet – fogadkozott az idősebb. A fiatalabb tanfelügyelő indulatosan a földhöz vágta a kalapját.

– Ezt még megkeserüli! – fenyegetőzött.

Podkrivánsky polgármesternek nem tetszett a dolog, de azt kénytelen volt elismerni, hogy otthon, a családi körben mindenki olyan nyelven beszél, amilyen nyelven akar. Mindamellettt azzal is egyetértett, hogy az öreg Bárányt meg kell leckéztetni, a lázadást még csírájában el kell fojtani.

– Hát ennyi – fejezte be az emlékezést a szobrász.

– Hogyhogy ennyi? – kérdeztem abban a hiszemben, hogy Bárány Pista csupán az érdeklődésemet akarja tovább csigázni. – Mi történt azután?

– Nálunk New Hontban nem teremnek hősök – mondta a szobrász.

– Na jó. De azért csak van folytatása a történetnek.

– Van – mondta a szobrász. – De amit szégyellünk, arról nem beszélünk. A New Hont-i ember már csak ilyen.

– Milyen?

– Ha jól összeverik, észhez tér. Azonkívül a hülyeségeiben következetes, az okosságában pedig következetlen. A bal keze néha nem tudja, mit csinál a jobb, és fordítva. A New Hont-i ember boldogtalan, de mindennap elhiteti magával, hogy boldog. A házastársi hűségét jól titkolt hűtlenkedéseivel teszi szüntelenül próbára. Mindig pénzzavarral küzd, de azért sosem nyomorog. Alapjában véve fősvény, de mások előtt szívesen mutatja magát nagyvonalúnak. A műveltebb New Hont-iak olykor könyveket is vásárolnak, de nem sietnek azokat el is olvasni. Istenben kevesen hisznek, de templomba még az ateisták is eljárnak. Az idegenekkel barátságosak, de csak ritkán ószinték. S majd mindegyiknek van valamilyen rögeszméje vagy mániája . . .